

EL RESSÒ DE LA CRISI MODERNISTA EN LA VIDA CULTURAL DELS CAPUTXINS DE CATALUNYA

VALENTÍ SERRA DE MANRESA, ofmcap.

Darrerament, des d'una gran diversitat de perspectives, s'ha investigat sobre l'aportació al franciscanisme cultural dels frares caputxins en el complex clima de l'anomenat *modernisme teològic*.¹ En aquest article, redactat en l'escaiença del primer centenari de la publicació de l'encíclica *Pascendi dominici gregis* (8 setembre 1907), intentarem presentar en les pàgines d'*Analecta Sacra Tarraconensia*² una aproximació històrica al franciscanisme, actituds i mentalitat dels caputxins catalans en el context de l'anomenada «crisi modernista». Ens centrem, només, en el franciscanisme d'inspiració caputxina,³ car

1. Vegeu, principalment, V. SERRA DE MANRESA, «Franciscanisme cultural i modernisme teològic dels framenors caputxins de Catalunya», *Analecta Sacra Tarraconensia* 73 (2000) pp. 391-427; F. RAURELL, *L'antimodernisme i el cardenal Vives i Tutó*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2000; S. VACCA [ed.], *Modernismo. Cappuccini tra riformismo e antimodernismo*; volum monogràfic de *Laurentianum* 46 (2005) pp. 3-548.

2. Regracio el Dr. Ramon Corts per la bona acollida que ha dispensat a la publicació d'aquest article, commemoratiu del primer centenari de l'encíclica *Pascendi*, en el qual s'examina el ressò de la crisi modernista en la vida cultural dels caputxins de Catalunya.

3. A propòsit de la incidència cultural del franciscanisme dels caputxins de Catalunya, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Aportació dels framenors caputxins a la cultura catalana: des de la fundació a la guerra civil*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2009.

fou el que assolí més projecció i incidència en el laïcat del nostre país.⁴

El modernisme fou un moviment reformista força difícil de qualificar a causa de les distintes tendències que aglutinà.⁵ En ocasió dels cent anys de la publicació de l'encíclica *Pascendi* del papa Pius X, s'han publicat alguns treballs⁶ de recerca que ens conviden a esguardar el modernisme talment com una forta i dolorosa crisi de creixença que sacsejà la vida eclesial durant el pontificat del papa Giuseppe Sarto al començament del segle xx. Els principals errors doctrinals i les característiques del moviment modernista es troben en el text de l'encíclica *Pascendi* que el descriu i condemna.⁷

4. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *El Terç Orde dels caputxins. Aportacions del laïcat franciscà a la història contemporània de Catalunya (1883-1957)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2004.

5. Com que el terme «modernisme» presentava moltes ambigüitats, i amb la voluntat d'aclarir conceptes, poc després de la condemna del modernisme s'enllestí un primer estudi crític sobre el modernisme teològic força extens; cf. A. COLLETTI, *Studi critici sul modernismo*, Torí 1908. Passats uns anys, i amb més perspectiva, oferí una bona aproximació als continguts i abast del modernisme J. RIVIÈRE, *Le Modernisme dans l'Église. Étude d'histoire religieuse contemporaine*, París 1929. Més tard, cf. E. POULAT, *Histoire, dogme et critique dans la crise moderniste*, París-Tournai 1962. En els territoris hispans, una de les primeres obres d'orientació antimodernista fou la de R. SANTALLÚCIA CLAVEROL, *¿Qué es el modernismo? Apuntes sobre la extensión histórico-doctrinal de este error*, Barcelona 1908; així com també la versió castellana del catecisme sobre el modernisme teològic, de Jean Baptiste Lemius, germà de Joseph Lemius autor principal de l'encíclica *Pascendi*; vegeu J.B. LEMIUS, *Catecismo sobre el modernismo, según la Encíclica «Pascendi Dominici Gregis» de S.S. el Papa Pío X*. Barcelona, Ed. Gili: 1908. Joan Bta. Lemius (1851-1938), oblat de Maria Immaculada, era germà i col·laborador assidu de Josep Lemius (1860-1923), de la mateixa congregació. Una bona síntesi sobre el modernisme teològic l'escriu E. VILANOVA, *Història de la teologia cristiana*, vol. III, Barcelona 1989, pp. 453-480: «La crisi modernista». Pel que fa a l'impacte del modernisme entre els biblistes, cf. F. RAURELL, «Un comentari inèdit del Càntic dels Càntics. L'exegesi catòlica entre 1900-1940», *Estudios Franciscanos* [= *EstFr.*] 90 (1989) pp. 169-251.

6. Sobre l'impacte a França, vegeu L.P. SARDELLA, «II y a cent ans. La réception de l'encyclique *Pascendi Dominici Gregis* en France», *Revue d'histoire ecclésiastique* [= *RHEcc.*] 103 (2008) pp. 467-496; Santiago CASAS, *El Modernismo a la vuelta de un siglo*. Pamplona, Eunsa, 2008.

7. Poc després de la publicació de la *Pascendi*, aparegueren tractats teològics en els quals, des de diverses perspectives, es maldà per sistematitzar, i impugnar, els principals errors modernistes; ací destaquem el treball del cardenal D. MERCIER, *Le modernisme. Sa position vis-à-vis de la science. Sa condamnation par le Pape Pie X*, Brusel·les 1908; C. CARBONE, *De modernistarum doctrinis. Tractatus philosophicus-theologicus*, Roma 1909.

Els adeptes al modernisme teològic volien forçar la transformació de l'Església per tal d'adaptar-la als temps moderns, en un agosarat intent de racionalització de la fe cristiana, tot filtrant els continguts sobrenaturals de la Revelació amb la metodologia racional i positivista,⁸ que tant el cardenal Vives i Tutó com la resta dels caputxins de Catalunya rebutjaren tothora i es mostraren antimodernistes i adeptes al papa Pius X,⁹ tant, que el prestigiós historiador de Lovaina, Roger Aubert, no fa gaire recordava que el cardenal Vives, en el clima eclesial de la lluita antimodernista, fou un dels principals auxiliars del papa Pius X.¹⁰

Alguns estudiosos, com ara Claude Tresmontant, han esguardat aquest «temps de crisi» viscut en els primers decennis de la història eclesiàstica del segle xx, com una situació força semblant a la que durant el segle XIII s'originà a la universitat de París,¹¹ quan s'hi introduí l'estudi d'Aristòtil. La crisi modernista es pot comparar, també, a l'impacte suscitat per les qüestions que plantejaren les ciències empíriques als teòlegs del Renaixement. En efecte, durant el segle XIX, amb la fascinació per la filosofia germànica (especialment la kantiana), junt amb el progrés de les ciències experimentals i històriques (sobretot amb l'aplicació de la crítica històrica a l'estudi de la Sagrada Escriptura) s'originaren controvèrsies i moltes incerteses en el camp de la reflexió de filòsofs i teòlegs. El modernisme teològic, però, fou un moviment de caire elitista, integrat per intel·lectuals de

8. El pare Antoni M. de Barcelona, estudiós i biògraf del cardenal Vives, descriu així el modernisme teològic: «Proteïforme i catòlica heretgia, que volia fer evolucionar el catolicisme cap el racionalisme»; dins *Catalunya Franciscana* [= *CatFr.*] 5 (1927) p. 142.

9. Cf. MIQUEL D'ESPLUGUES, «Algo sobre controversia religiosa. El modernismo y las tendencias modernistas», *EstFr.* 2 (1908) pp. 65-70 i pp. 193-198, on el pare Esplugues tractà dels errors del modernisme, el qual, tot seguint el papa Pius X, el descriu així: «¿En que consiste el modernismo religioso condenado por Pío X? Dificilísimo es dar en concreto una definición precisa de este abigarrado conjunto de errores, herejías, desverguenzas, despreciables pedanterías y ridículas necedades que nuestro Santísimo Padre Pío X reprobó, con fallo inapelable, en su Encíclica *Pascendi*, y con celo indeficiente procura extirpar de donde quiera había echado sus raíces tan maligna enfermedad religiosa, científica y social».

10. Cf. *RHEcc.* 101 (2006) p. 1384: «fut un des principaux auxiliaires de Pie X durant la reaction antimoderniste».

11. Ho suggereix Claude TRESMONTANT, *La crise moderniste*. Paris: Éditions du Seuil, 1979. Hi ha una versió al castellà publicada a Barcelona per l'editorial Herder l'any 1981.

manera que, sortosament, es veié privat d'una base popular consistent. Per això, allò que realment preocupà a les institucions eclesials dels primers anys del segle xx fou aquella «nova realitat» que emergí en l'horitzó de la cultura europea i que empenyia a revisar, a fons, el concepte de tradició. Algunes cartes pastorals dels bisbes d'aquesta època n'expressaren la preocupació ja abans¹² i, sobretot, després¹³ de la publicació de l'encíclica *Pascendi*. Resulta molt paradigmàtica la carta pastoral que publicà el bisbe de Vic, Josep Torras i Bages, com a ressò i glossa de la *Pascendi*.¹⁴

El modernisme teològic fou, doncs, un efecte de conjunt en el qual cal distingir un seguit de causes convergents d'ordre científic, històric, filosòfic i teològic, que acabaren provocant una forta crisi a l'interior de l'Església. Aquesta crisi esclatà a partir del decret *Lamentabili sane exitu* (3 de juliol de 1907)¹⁵ i de la ja esmentada

12. Entre la documentació personal del cardenal Vives i Tutó, hi ha diverses cartes pastorals de prelats italians que, per llur contingut antimodernista, foren parcialment integrades en les ja al·ludides *Cartas a un Superior de Seminario*. A tall d'exemple esmentem la *Lettera circolare dell'Episcopato delle Province di Vercelli e Torino al venerando clero. Avvertimenti diversi*. Novara: Tip. Vescovile, 1905, que conté un apartat titulat «Modernismo nel clero» (a les pp. 24-37); hi ha una indicació manuscrita del cardenal Vives que diu «*Modernismo, p. 24, etc.*» Entre aquesta documentació personal del cardenal Vives també hi ha altres pastorals com ara *Il modernismo. Lettera pastorale dell'arcivescovo di Acerenza e Matera per la quaresima del 1906. Notificazioni*, Matera 1906; i la *Lettera al clero della città ed arcidiocesi di Torino*. Torí: Tip. Salesiana, 1907.

13. El bisbe Torras i Bages, l'any 1908, publicà una pastoral en contra dels perills del modernisme per indicació del cardenal Vives, segons la testimoniança del doctor Serra Esturí que recull pel primer biògraf del bisbe Torras, el reverend Fortià Solà: «El Modernisme religiós és objecte de forta preocupació en la Santa Seu. El Doctor Torras se n'ha pogut fer càrrec en les darreres visites a la Ciutat Eterna, especialment la del 1906, en ocasió de la beatificació del màrtir diocesà venerable Almató. Un dels seus acompanyants, el doctor Serra i Esturí, dóna compte de tres llargues sessions celebrades aquells dies amb el cardenal Vives, i creu fundament que tant en elles com en l'audiència privada amb el Papa es tractà principalment de la qüestió candent del modernisme»; cf. F. SOLÀ I MORETA, *Biografia de l'Il·lm. Dr. Josep Torras i Bages*, Barcelona 1935, Vol. III, p. 277.

14. El 29 de gener de 1908, Torras i Bages publicà aquesta pastoral contra els perills del modernisme teològic: *La vida (Escolí de la Encíclica Pascendi). Instrucció Pastoral del Il·m. Sr. Dr. D. Joseph Torras y Bages, bisbe de Vich*. Vic: Imp. Anglada, 1908.

15. Els frares caputxins reproduïren el text complet del decret *Lamentabili*, cf. *Analecta OFM Cap. XXIII* (1907) pp. 225-229.

encíclica *Pascendi dominici gregis* (8 de setembre de 1907).¹⁶ Aquesta encíclica fou directament preparada pels cardenals Vives, Merry del Val i De Lai, i redactada per Joseph Lemius,¹⁷ amb la directa col·laboració del cardenal Billot, en els aspectes doctrinals i la del cardenal Vives en els aspectes jurídics i pràctics.¹⁸

El cardenal caputxí Vives i Tutó, que coneixia molt bé els continguts del modernisme,¹⁹ mentre s'enllestia el text de l'encíclica *Pascendi*, començà ja a divulgar-ne els principals continguts a través de les *Cartas a un Director de Seminario* que publicà, amb el pseudònim de *José María*, a la revista *Correo Josefino*²⁰ entre els

16. El text de la *Pascendi* es reproduí dins d'*Analecta OFM Cap.* XXIII (1907) pp. 289-319. La *Revista de Estudios Franciscanos* n'oferí el text llatí, juntament amb la versió castellana, a partir del núm. 10, corresponent al mes d'octubre; cf. «Encíclica de Nuestro Santísimo Padre el Papa Pío X, sobre las doctrinas de los modernistas», cf. *EstFr.* Vol. I (octubre 1907) pp. 577-590; (novembre 1907) pp. 641-679 i (desembre 1907) pp. 721-741.

17. Joseph Lemius (1860-1923), fou procurador general a Roma dels Oblats de Maria Immaculada. Amb data 6 d'agost de 1938, F. Veuillot ja atribuï el periòdic *La Croix* al reverend Lemius la redacció de l'encíclica *Pascendi*. Ho confirmà l'any 1946 Jean Rivière. Aquest autor, l'any 1929 havia publicat una documentada història sobre el modernisme teològic; cf. J. RIVIÈRE, *Le Modernisme dans l'Église*, París 1929. El seu germà Jean Bapiste Lemius (1851-1938), de la mateixa congregació religiosa, divulgà els continguts de l'encíclica *Pascendi* en forma de catecisme; cf. J.B. LEMIUS, *Catéchisme sur le modernisme d'après l'encyclique «Pascendi Dominici Gregis» de S.S. Pie X*, París 1907.

18. Cf. J. RIVIÈRE, «Qui rédigea l'encyclique *Pascendi*?», dins *Bulletin de Litterature Ecclésiastique* 47 (1946) pp. 143-161. Sobre la intervenció directa del cardenal Vives en la redacció de la *Pascendi*, vegeu ANTONI M. DE BARCELONA, *El Cardenal Vives y Tutó de la Orden de Frailes Menores Capuchinos*, Barcelona 1916, Cap. III, p. 227: «Ya de muchos años atrás, el Cardenal Vives iba siguiendo paso a paso la marcha del modernismo, y desde las Congregaciones del Santo Oficio y del Índice principalmente entre cuyos Padres se contaba, trabajó tenazmente para atajar su carrera».

19. Cf. V. SERRA DE MANRESA, «El capuchino José de Calasanz de Llanerres, cardenal Vives y Tutó (1854-1913). Su actuación durante los pontificados de León XIII y Pío X», dins *Archivum Historiae Pontificiae* 44 (2006) pp. 173-205; Id., *El cardenal Vives i l'Església del seu temps*, Sant Andreu de Llanerres 2007, pp. 51-55.

20. Cf. J.C. VIVES I TUTÓ, *Cartas a un Director de Seminario*, Tortosa 1907. Les darreres cartes són un duríssim atac a les reaccions dels modernistes al text de la *Pascendi*. El coneixement pregon de les doctrines modernistes i l'agilitat que mostra el cardenal Vives en refutar-lo, proven la seva personal cooperació en la redacció de l'encíclica condemnatòria del modernisme teològic; cf. ANTONI M. DE BARCELONA, *El Cardenal Vives y Tutó*, Barcelona 1916, p. 262; *Analecta OFM Cap.* 30 (1914) p. 51:

mesos de juny i desembre de 1907. En la primera d'aquestes *cartes* Vives i Tutó, escriví, tot seguint les obres del «docto sacerdote Cavallanti, defensor de las buenas doctrinas contra las ilusiones y novedades malsanas de los modernistas»,²¹ que els formadors dels seminaris havien de considerar «muy sospechosos los escritos, libros y revistas de sabor progresista, reformista o modernista, de ideas y proposiciones a la moderna, de frases a la moda, por más que dichos escritos, libros y revistas se vendan en librerías católicas, y sean eclesiásticos sus autores.»²² Vet ací un toc d'alerta de Vives i Tutó, prou indicatiu del que seria aquest nou període de la història eclesiàstica, un «temps de crisi», marcat per les sospites²³ i per les restriccions imposades en el camp de la reflexió i de la investigació eclesiàstiques.

«*Cartas a un Superior de Seminario*, circa errores modernismi, quas subscripsit *José María*.».

21. Cf. J.C. VIVES I TUTÓ, *Cartas a un director de Seminario*, dins *Correo Josefino* (Supl. 1907) p. 11. El reverend A. Cavallanti, antimodernista molt radical, fou un dels autors preferits pel cardenal Vives i Tutó en la redacció d'aquestes *Cartes*. En augmentar el radicalisme de Cavallanti, el pare Rupert s'hi mostrà força crític; cf. RUPERT M. DE MANRESA, «Acción intelectual católica», dins *EstFr.* 2 (1908) p. 345: «Después de escritas estas líneas, y sólo en el corto plazo de pocos días, nuevos hechos han confirmado los temores concebidos de que la palabra *modernismo* fuese base de mutuas acusaciones entre católicos, como hasta hace poco lo fué la de *liberal* [...] Pero vengamos a los nuevos hechos. A propósito de los libros cuya próxima publicación parecía anunciar el editor D. Luis Gili, alguien hubo de tildar como modernistas a Newman, a Lappenent, a Mons. D'Hulst, a Baudrillart y, al mismo Cavallanti, autor de la obra *Il Modernismo e i Modernisti*. Y éste [Cavallanti] ahora en un nuevo libro, cuyo título es *I vehicoli del Modernismo*, acusa como vehículos de Modernismo no solo al Emmo. Card. Ferrari; no sólo a la revista *Scuola Cattolica*, de Milán, cuya sana doctrina el Papa ahora encomia en una carta; no solo al *Eco di Bergamo*, órgano de Mons. Radini-Tedeschi, sino a la mismísima *Civiltà Cattolica*!. Pero no hay intemperancias que no contengan algo educador y ejemplar».

22. Cf. J.C. VIVES I TUTÓ, *Cartas a un director de Seminario*, dins *Correo Josefino*, (Supl. 1907) carta núm. 1. La revista *Correo Josefino*, era redactada pels operaris diocesans. S'inicià l'any 1897 i fou interrompuda l'any 1936, quan esclatà la revolta i Guerra Civil. El títol complet era *Correo Josefino de los Colegios de Vocaciones Eclesiásticas de San José*; cf. *Diccionario d'història eclesiàstica de Catalunya*, Barcelona 1998, Vol. I, p. 638.

23. Al principi del segle es passaren uns anys de molta temença, especialment ran de la creació de la *Sodalitium Pianum* –la «Lliga de sant Pius V»– coneguda també amb el nom de la *Sapinière*, una complexa organització secreta d'espionatge antimodernista fundada per Umberto Benigni.

Els historiadors²⁴ coincideixen en afirmar que el cardenal Vives intervingué directament en la redacció del decret *Lamentabili* i, sobretot, en l'elaboració de l'encíclica *Pascendi*,²⁵ tal com pot comprovar-se examinant la documentació i els estudis històrics sobre l'època i, també, donant un cop d'ull a les testimoniances personals com, per exemple, l'aportada pels reverends G. Genocchi²⁶ i E. Delgado. Aquest darrer explica que el cardenal Vives, mentre s'ultimava la redacció del text final de l'encíclica *Pascendi*, repartia personalment

24. Per exemple, el Dr. Ernest Zaragoza, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres (Barcelona), i de la Real Academia de la Historia (Madrid), en una publicació de la Universitat Catòlica de Lovaina ha escrit recentment que: «[Vives] Fut également un des champions de la lutte contre le modernisme théologique et intervint de manière décisive dans la rédaction du décret *Lamentabili* et le l'encyclique *Pascendi*»; *RHEcc.* 101 (2006) p. 887.

25. «Es de todos sabida la parte que tuvo el Cardenal Vives en esta lucha [antimodernista] y su participación aun en la redacción del Decreto *Lamentabili* y en la Encíclica *Pascendi*»; ANTONI M. DE BARCELONA, *Ante el monumento al cardenal Vives y Tutó. Notas Biográficas*, Llavanes 1950, p. 9; Id., *El Cardenal Vives i Tutó*, Barcelona 1916, pp. 255-285. J. Rivière atribueix al cardenal Vives la redacció dels aspectes morals de dita encíclica: «Le P. Jean-Baptiste [Lemius] ajouta que la partie morale de l'encyclique avait été confiée au cardinal Vives, *persona gratissima* auprès de Pie X»; cf. J. RIVIÈRE, «Qui rédigea l'encyclique *Pascendi*?», dins *Bulletin de Litterature Ecclésiastique* 47 (1946) p. 154. Joseph Lemius, germà de Jean-Baptiste, fou un dels redactors principals de la *Pascendi*; cf. S. TRAMONTIN, «La repressione del modernismo», dins *Storia de la Chiesa*, Milano 1990, Vol. XII-2, p. 279: «Redattore per la parte dogmatica fu il Padre Lemius degli Oblati di Maria Immacolata, e per quella pratica il Cardinale Vives y Tutó». El pare Antoni M. de Barcelona escriví que els modernistes, ran de la *Pascendi*, giraren «tots els seus despit contra el Cardenal Vives, considerant-lo com el fautor de la condemna pontifícia. Ell, però, restà impassible perquè era senzillament un servidor de l'Església»; dins *CatFr.* 5 (1927) p. 142.

26. «Genocchi señala también la influencia de un tercer purpurado, íntimamente relacionado con Merry del Val, y muy influyente ante el Papa: el capuchino español José de Calasanz Vives y Tutó [...] Llegó a ser considerado una de las mentes que inspiraron los grandes documentos doctrinales de san Pío X y, en particular, la encíclica *Pascendi* y el decreto *Lamentabili* sobre el modernismo. Vives procedía de esta tradición capuchina del siglo XIX criticada por Aubert»; cf. V. CÀRCEL ORTÍ, «San Pío X, los jesuitas y los integristas españoles», dins *Archivum Historiae Pontificiae* 27 (1989) p. 301. A propòsit del tradicionalisme (i integrisme!) de bona part dels caputxins de la restauració, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustacions i restauració (1814-1900)*, Barcelona 1998, pp. 462-466: «Actituds i mentalitat dels caputxins de la restauració».

als joves estudiants del Colegio Español, de Roma, exemplars de la revista *Sentinella antimodernista*.²⁷

Pràcticament tres anys després de la publicació de la *Pascendi*, durant l'any 1910, plenament situats en aquest context eclesial de lluita antimodernista, en l'ocasió del centenari de la naixença del filòsof català Jaume Balmes, el cardenal Vives oferí un premi al millor treball teològic que, amb textos de Joan Duns Escot i de Jaume Balmes, refutés els errors del modernisme.²⁸ Aquest premi el va guanyar el pare Francesc de Barbens,²⁹ religiós amb fama de «modern» i de científic, però de mentalitat escolàstica,³⁰ el qual s'oposà a alguns

27. «Era muy grande su celo antimodernista y el gran amor que nos tenía, y no contento con sus continuas exhortaciones y repartirnos muchos números del *Sentinella antimodernista*, como queriendo perpetuar sus avisos, haciéndolos provechosos a los compañeros de España, quiso que se escribiesen en el *Correo Josefino* aquellas célebres *Cartas a un Director* que él inspiró y que casi llevó a cabo en su parte formal, a pesar de sus importantes ocupaciones, y con las que confinó de nuevo su celo infatigable a defender la fe de los ataques modernistas»; cf. E. DELGADO, «Intransigente con el error», dins *Correo Josefino* XVII (1913) pp. 326-330. El caputxí Serafín de Ausejo, en la setmana d'estudis sobre el cardenal Vives, organitzada a Barcelona els dies 21-26 abril de 1954 tractà, molt ponderadament, sobre «El Cardenal Vives y el Modernismo», amb notícies i documentació aportades per Agatangelo da Langasco qui, malgrat la seva gran influència al Vaticà, no aconseguí accedir als esborranys redaccionals de l'encíclica *Pascendi* i del decret *Lamentabili*. Sobre aquesta qüestió, vegeu la carta d'Agatangelo da Langasco a Pacífic de Vilanova (Frascati, 3 desembre 1953): «Quando alla consultazione degli schemi della *Pascendi* e del *Lamentabili*, ho fatto qualche assaggio per sapere se sia possibile. Ma la ritengo cosa disperata... A parte la materia delicata, resta sempre la difficoltà di mettere in giro proposte e controproposte della legislazione della Chiesa».

28. Cf. *El Mensajero Seráfico* [= *MenSer.*] XXVIII (1910) p. 700: «El Eminentísimo Cardenal Vives y Tutó, Menor Capuchino, había encargado al Sr. Rector del Seminario de Barcelona que pusiera en manos del Sr. Presidente del Comité para las fiestas del Centenario de Balmes un objeto mariano de arte, como premio al que mejor coordinase y presentase veinte textos de Escoto y otros tantos de Jaime Balmes, que ambos a dos combatieron las doctrinas de los modernistas en los puntos más importantes de la Encíclica *Pascendi*».

29. Cf. *El Apostolado Franciscano* [= *ApFran.*] II (1910) p. 19: «El premio ofrecido por Su Eminencia el Cardenal Vives al que presentase, en las fiestas del Centenario de Balmes, el mejor trabajo refutando los errores modernistas con textos de Escoto y del mismo Balmes, fue obtenido por el Rdo. P. Francisco de Barbens». Una síntesi d'aquest treball fou publicada pel pare FRANCESC DE BARBENS, «El criticismo del V. Fr. Juan Duns Escoto», *EstFr.* 5 (1910) pp. 49-58.

30. Cf. BASILI DE RUBÍ, «Neoescolasticisme del P. Miquel d'Esplugues i dels seus col·laboradors», dins *EstFr.* 83 (1982) p. 70: «Mantingué el pare Barbens fidelitat

dels invents moderns com ara el cinema,³¹ art que el docte caputxí esguardà com una font de perversió i d'immoralitat. En aquest mateix sentit d'aversion i rebuig de les coses modernes, quan els frares caputxins hagueren de revisar les constitucions generals de l'orde, es mantingueren també fidels a les tradicions del franciscanisme caputxí i força hostils a la «modernitat» i,³² tal com volia la Santa Seu, es limitaren a adaptar el text de les constitucions de 1643 a la disciplina eclesiàstica llavors vigent.³³

Tot i que no es pot lligar el modernisme teològic amb el modernisme artístic és força sorprenent el gust d'alguns caputxins catalans, especialment els pares Rupert M. de Manresa i Francesc de Barbens, per l'estètica modernista. Això els desmarcà de la tradició d'austeritat i senzillesa pròpies de l'orde caputxí, cosa que suscità no poques incomprendions. Per exemple, quan aparegueren els primers exemplars del full dominical de Pompeia el mes de gener de 1910, el fundador del santuari barceloní, Rupert M. de Manresa, encarregà una expressiva capçalera de to modernista al famós dibuixant Josep Triadó i Mayol, la qual reproduïa la bella imatge modernista de la Mare de Déu del Roser que esculpí Enric Clarasó per a l'altar major del santuari de Pompeia.

En aquest mateix context cultural és digne d'esment la realització de la portada noucentista per a la versió catalana de les *Floretes de sant Francesc*,³⁴ que el pare Rupert féu dibuixar al pintor i caricaturista Feliu Elias i Bracons –més conegut pel pseudònim d'*Apa*– i que fou estampada a Barcelona l'any 1909. Semblantment, els frares caputxins de Castella –de tarannà força més conservador–, l'any 1903 encarregaren la portada de la revista *El Mensajero Seráfico* al dibuixant

---

al tomisme i a l'escolàstica en les seves línies fonamentals i cercà la seva adaptació a la ciència i a l'experiència».

31. Cf. FRANCESC DE BARBENS, *La moral en la calle, en el cinematógrafo y en el teatro. Estudio pedagógico-social*, Barcelona 1914.

32. Cf. S. VACCA, *Momenti e figure della spiritualità dei cappuccini in Italia*, Roma 2007, pp. 424-441: «Nihil innovetur, nisi quod traditum. Le *Costituzioni Cappuccine* del 1909».

33. S. VACCA, *Momenti e figure...* p. 436.

34. Aquesta portada només apareix a l'edició en paper de fil; cf. *Floretes de Sant Francesc. Versió catalana de Joseph Carner. Pròlech del R.P. Rupert M. de Manresa, menoret caputxí*. Barcelona: Ed. Gili, 1909.

modernista Ramon Pulido.³⁵ Aquesta publicació caputxina ben aviat s'afegí a la lluita contra el modernisme teològic, a través de sovintejats articles com els del caputxí Domingo de Amedo qui, en ocasió de la mort del papa Pius X escriví, a propòsit de la lluita antimodernista, que «[El Papa Sarto] será siempre memorable en la historia del pontificado por el tesón y apostólica entereza con que vindicó y sacó triunfantes de la invasión racionalista los principios católicos y máximas salvadoras del Evangelio, borrosas y deslustradas un poco por los errores modernos que, a guisa de reptiles venenosos, se deslizan hoy por el fecundo suelo de la Iglesia. Con su inmortal encíclica *Pascendi*, opuso un fortísimo dique y barrera infranqueable a los salvajes regodeos y cínicas exhibiciones del racionalismo, panteísmo, positivismo y demás conclusiones, emanadas como de fuente abundosa del principio protestante. [Después de la encíclica *Pascendi*] aparecieron sucesivamente en el órgano oficial de la Santa Sede los memorables decretos de vigilancia y ejecución de la aludida encíclica, iniciando esta gloriosa serie de acertadas disposiciones, aquél que manda a los obispos formen en sus diócesis un consejo compuesto de hombres sabios y virtuosos, que bajo la inspección del Ordinario vigilen los centros de enseñanza para que no se introduzcan en ellas los errores modernistas, y ejerzan sobre este punto rigurosa censura en la impresión de libros.»³⁶

La publicació periòdica de notícies i de temes de cultura franciscana titulada *El Mensajero Seráfico* havia estat fundada l'any 1883 a Madrid pel caputxí Joaquim M. de Llavaneres, germà del cardenal Vives, tots dos destacats lluitadors contra el modernisme teològic. Aquest conjunt de fets indiquen que, tot i el rebuig de les idees del modernisme teològic, alguns dels frares caputxins n'acceptaren l'estètica i donaren d'aquesta manera un gir a les tradicions de l'orde caputxí, especialment en els edificis construïts durant els primers anys del segle vint, en l'estil anomenat «modernisme eclèctic». Així, l'edifici del santuari de Pompeia es començà a cons-

35. Aquest artista madrileny s'havia fet molt famós amb la decoració modernista de la cerveseria escocesa del carrer del Príncipe, de Madrid. Aquesta portada dissenyada l'any 1903, tanmateix, no començà d'aparèixer fins al mes de gener de 1915.

36. Cf. DOMINGO DE AMEDO, «Pío X antimodernista», dins *MenSer*. XXXII (1914) pp. 575-577.

truir a l'avinguda Diagonal de Barcelona l'any 1908, segons el projecte de l'arquitecte Enric Sagnier i Villavecchia. Semblantment el convent de sant Josep dels caputxins de València, fou edificat l'any 1912 sota la direcció de Manuel Peris i Ferrando, al carrer de Ciril Amorós, a prop del mercat municipal.

A propòsit de l'impacte del moviment modernista entre els caputxins de Catalunya, el pare Basili de Rubí en una de les seves darreres recerques històriques examinà, molt a fons, el franciscanisme, les actituds i la producció cultural dels mentors de la restauració provincial per veure si hi podia percebre, o no, la mentalitat i el tarannà propi de les actituds dels pensadors modernistes. Concloué que cap frare, ni els caputxins més avançats pot ser esguardat com a modernista, car tots els mentors de la restauració caputxina eren seguidors dels corrents de la neoescolàstica i antimodernistes.³⁷ El pare Miquel d'Esplugues es mostrà sempre convençudament tomista «*com* sant Tomàs, i *de* sant Tomàs»; és a dir, seguidor de l'actitud de receptivitat i recerca de Tomàs d'Aquino, i no pas mer repetidor de la seva doctrina.³⁸ El tarannà del pare Miquel d'Esplugues era molt romà i jeràrquic, tal com pot observar-se en les argumentacions canonicodoctrinals que presentà durant una polèmica sobre distintes interpretacions de la història de Catalunya que tingué amb el famós historiador Antoni Rovira i Virgili.³⁹ A més, el pare Miquel d'Esplugues tampoc estalvià mai als sacerdots de realitzar el jurament

37. Per exemple, el pare Esplugues escriví contra el modernisme que: «Algunos han pretendido cambiar el alma del catolicismo, la esencia de la religión cristiana y la organización de la Iglesia, y destruir en ella todo elemento metafísico, dogmático, permanente y divino, cayendo, como es natural, en ese conjunto monstruoso de errores llamado *modernismo*, que la Iglesia ha condenado con fallo inapelable»; MIQUEL D'ESPLUGUES, introducció al llibre del cardenal NEWMAN, *Desenvolmimiento del Dogma*, Barcelona 1909, p. IX.

38. Cf. BASILI DE RUBÍ, «Neoescolasticisme...», dins *EstFr.* 83 (1982) pp. 48-50: «S'anomenava tomista *de* Sant Tomàs perquè estudiava la seva doctrina; i tomista *com* Sant Tomàs perquè subjectava tota proposta a la més rigurosa i científica investigació [...] Ser tomista *com* Sant Tomàs, representava, doncs, per al pare Miquel, ser respectuós amb la doctrina i, en aquest cas, amb la tradició».

39. Cf. MIQUEL D'ESPLUGUES, «Punt final d'una petita controvèrsia», dins *EstFr.* 35 (1925) p. 250: «Recordi, Sr. Rovira i Virgili, que hi ha un *Dret* canònic, regulador de *tota* la vida dels clergues; una *Jerarquia*, a la qual ells per *tota* la vida han promès obediència; i una *Església*, la qual (i no els Estats) principalment (no pas exclusivament) ells han de servir».

antimodernista,⁴⁰ tal com estava prescrit per la legislació eclesiàstica.⁴¹ Per això, fra Miquel, l'agost de 1914, arran de la mort del papa Pius X, escriví als caputxins de Catalunya que:

«Nosaltres, alumnes d'aquesta Província de Catalunya, encara tenim un altre motiu per sentir profundament la pèrdua de Nostre Santíssim Pare [Pius X]; i és l'estretíssima compenetració en l'obra restauradora de l'Església i àdhuc els lligams de la més íntima amistat personal que durant quasi tot lo seu Pontificat, uniren el Vicari de Crist i aquell fill il·lustre d'aquesta Província, el mai a bastament plorat Cardenal Vives. Màrtirs de la fe en les lluites contra el Modernisme, abans de complir-se un any, tots dos se junten en l'eternitat, com visqueren santament agermanats en defensa de l'Església.»⁴²

Arran de la publicació de la *Pascendi* alguns caputxins van ser nomenats censors d'ofici al servei de les cúries diocesanes. Aquest fou el cas del pare Enric de Tolosa, censor en l'arquebisbat de Tarragona.⁴³ Tot això és prou indicatiu del fet que els caputxins de Catalunya, institucionalment, no eren pas ideològicament sospitosos de modernisme, tot i que, passats uns anys de la publicació de la *Pascendi*, el pes de la sospita de «modernistes» començà a prendre una certa força, ateses les vinculacions dels caputxins catalans amb el moviment cultural de la Renaixença, especialment per la difusió

40. Vegeu la circular de Miquel d'Esplugues (Sarrià, 19 desembre 1910); Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya [= APCC], *Convents*, Llig. A-13-6: «Estant per acabar-se el plasso senyalat per fer aytal professió de fe [i jurament antimodernista], manem que els sacerdots dels nostres convents y residències la facin abans de Nadal, en la forma que senyalen els documents pontificis».

41. Cf. *Sacrorum antistitum* (Roma, 1 setembre 1910), dins *Analecta OFM Cap.* 26 (1910) p. 281-282: «Jurisjurandi formula». En aquest *motu proprio* Pius X renovà les condemnes anteriors; cf. *MenSer.* XXVIII (1910) p. 572.

42. ACPompeia, *Circulars*, caps 37: circular de Miquel d'Esplugues als frares caputxins de Catalunya (Sarrià, 20 d'agost 1914), s.f.

43. Vegeu l'ofici de l'arquebisbe Tomàs Costa al pare Enric de Tolosa (Tarragona, 11 febrer 1908); APCC, *Convents*, Tarragona, Llig. A-13-27: «A fin de cumplimentar lo dispuesto por Su Santidad en su Encíclica *Pascendi dominici gregis* dada el día 8 de septiembre de 1907, venimos a nombrar a V., y por el presente le nombramos, *Censor de oficio*, para que, a tenor de las instrucciones de la misma Encíclica, censure las obras que se le pasen para conocer si merecen nuestra aprobación».

assolida per la *Revista de Estudios Franciscanos* (1907), i per la projecció pastoral del santuari barceloní de Pompeia (1908), situat al centre mateix de Barcelona.⁴⁴ Des de l'integrisme s'intentà desqualificar els frares caputxins titllant-los de «modernistes», per això, després del capítol provincial celebrat l'any 1921, com a primer dels acords postcapitulars es determinà crear un «consell d'ortodòxia» a la província de framenors caputxins de Catalunya,⁴⁵ institució força semblant a les comissions de vigilància diocesanes.

El pare Rupert M. de Manresa, a causa de les seves agosarades iniciatives pastorals desenvolupades des del santuari de Pompeia i, també, per la seva antiga amistat amb biblistes avançats⁴⁶ li tramaren calumniosament l'acusació de «modernista» per tal de desprestigiar la seva acció pastoral i cultural realitzada des de Pompeia.⁴⁷ Amb tot, el pare Rupert ha de ser situat no pas en les tendències del modernisme teològic, sinó dins la neoescolàstica i del corrent del reformisme catòlic.⁴⁸

44. Sobre la projecció social i eclesial assolida per aquest santuari barceloní, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Aportació dels framenors caputxins a la cultura catalana: des de la fundació a la guerra civil (1578-1936)*, Barcelona 2009, pp. 533-552: «La fundació de Pompeia, un projecte agosarat».

45. APCC, *Taula del Capítol Provincial* (Sarrià, 19 juliol 1921) p. 7: «Tenint en compte que la puresa de doctrina és en l'ordre de l'esperit, ço que la puresa de la sang en ordre del cos; per tal de vetllar en totes les manifestacions ministerials i culturals dels Religiosos de la Província, es constitueix un Consell d'Ortodòxia compost pels molt RR. PP. Miquel d'Esplugues, Modest de Mieres i Ambròs de Sal-des».

46. Semblaria que l'any 1904, per mor d'aquestes amistats «perilloses», hauria estat rellevat del càrrec de secretari personal del cardenal Vives i Tutó; cf. BASILI DE RUBÍ, «Neoescolasticisme...» dins *EstFr.* 83 (1982) p. 56: «Des de Roma, el pare Rupert M., amb el seu do de gents, es relacionava amb els més grans biblistes del món. Això creà susceptibilitats i sospites a la cúria romana».

47. Cf. BASILI DE RUBÍ, «Neoescolasticisme...» dins *EstFr.* 83 (1982) pp. 62-63: «La relació científica i amistosa que mantenien amb alguns elements destacats del modernisme bíblic, desvetllà la malfiança d'alguns sectors de la cúria romana que cercaren de distanciar-lo del cardenal Vives, de qui era Secretari». No pas en va el pare Rupert escriví que: «para desarmar al adversario, cuando falten razones, sobre envidia y mala ley bastantes para tachar de hereje y modernista»; vegeu el pròleg del pare Rupert al llibre *El Embajador de Cristo*, Barcelona 1908, p. LV.

48. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *La Província de framenors caputxins de Catalunya: de la restauració provincial a l'esclat de la guerra civil (1900-1936)*, Barcelona 2000, pp. 194-236: «Les destacades aportacions de Rupert M. de Manresa i la fundació de Pompeia».

El pensament reformista del pare Rupert, el trobem expressat molt ponderadament en el pròleg⁴⁹ que escriví per a la versió castellana del llibre titulat *El Embajador de Cristo* del cardenal Gibbons. Allí Rupert M. de Manresa parla d'un «modernisme lícit» a l'interior de l'Església catòlica, de manera força semblant a Mgr. Braudillart⁵⁰ de l'Institut Catòlic de París. Aquesta opinió li valgué, però, l'oposició d'una gran part de la clerecia⁵¹ de Barcelona:

«Guardémonos de los verdaderos modernistas; pero cuide-mos, por Dios, de no abusar de esta palabra para denigrar a quienes no tienen otro crimen, que el de profesar opiniones diferentes a las nuestras⁵² [...] Ahora, sobre todo después de la Encíclica *Pascendi* de Pío X, no lo apliquemos a nadie por solo indicios vagos y flotantes, o sin la capacidad o saber indispensables, para discernir el modernismo condenado, de un modernismo muy lícito, amparado, alentado y bendecido por la Iglesia.»⁵³

49. En aquest pròleg el pare Rupert es mostrà reformista i es dolgué del retard cultural hispà: «cada día se hace más sentida y sincera, de que España, con respecto a otros pueblos, se halla a un gran desnivel y por extremo atrasada»; cf. *Religión y Cultura*, p. I.

50. Cf. L.P. SARDELLA, «Il y a cent ans. La réception de l'encyclique *Pascendi Dominici Gregis* en France», *RHEcc.* 103 (2008) p. 474: «A Paris c'est sur la distinction entre *moderne* et *modernisme* que Mgr. Baudrillard articule son discours».

51. Així mateix ho manifestava mossèn Esteve Monegal al pare Esplugues: «S'ha format alguna atmosfera contra vostès. Crech que aquesta opinió ha nascut del pròlech del P. Ruperto [a l'obra del cardenal Gibbons], ahon diuen que hi ha apreciacions noves y adelantades, y altres inoportunes»; APCC, *Fons personals*, Llig. A-10-28: carta d'Esteve Monegal Nogués a Miquel d'Esplugues (Barcelona, 30 octubre 1908) s.f. El Dr. Monegal († 1925) fou catedràtic de patologia al seminari conciliar de Barcelona i escriví algunes obres d'oratória sagrada; cf. *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya* Vol. II, Barcelona 2000, p. 645.

52. De manera semblant també se'n planyia el pastor protestant Pau Sabatier, autor de la *Vie de Saint François d'Assise* (1894) en unes conferències que donà a Londres uns mesos abans de la publicació de la *Pascendi*, tal com ha posat en relleu el professor de Lió Louis-Pierre SARDELLA, «Il y a cent ans. La réception de l'encyclique *Pascendi Domini Gregis* en France», *RHEcc.* 103 (2008) p. 475: «Paul Sabatier, dans les conférences prononcés á Londres en fevrier-mars 1908, défend l'idée que le mot *moderniste* a été choisi pour désacrediter ceux qui on l'applique».

53. Cf. RUPERT M. DE MANRESA, *Religión y Cultura...* p. LVI.

Aquesta actitud reformista del pare Rupert, hom pot esguardar-la també en la versió-adaptació de l'obra de cristologia del pare Lluís d'Argentan titulada *Consideraciones teológicas y espirituales sobre las grandezas de Jesucristo*, que havia estat publicada a París en el llunyà 1676. Rupert M. de Manresa la traduí i posà al dia en dos volums⁵⁴ l'any 1900 amb la finalitat de rebatre la cristologia racionalista i modernista. Així ho posà de manifest el doctor Sardà i Salvany,⁵⁵ prologuista de l'obra, la qual el pare Rupert volgué dedicar expressament al cardenal Vives; influent eclesiàstic català que esdevingué un dels principals auxiliars del papa Pius X en la lluita antimodernista.⁵⁶

De l'àmplia producció cultural del pare Rupert, pròpia del seu tarannà erudit i reformista, cal destacar també la versió al castellà –i ampliació– del *Marial* que, inicialment, havia publicat el cardenal Vives en llengua llatina.⁵⁷ Aquesta nova edició meresqué els elogis del porprat caputxí,⁵⁸

54. Cf. RUPERT M. DE MANRESA, *Consideraciones teológicas y espirituales sobre las grandezas de Jesucristo. Traducción y refundición de la obra que con el título de Conferencias escribió en francés el P. Luis-Francisco de Argentan*. Barcelona: Tip. Catòlica, 1900.

55. Cf. *Consideraciones teológicas y espirituales sobre las grandezas de Jesucristo...* Vol. I, Barcelona 1900, pp. III-VII.

56. Cf. *RHEcc.* 101 (2006) p. 1384: «fut un des principaux auxiliaires de Pie X durant la reaction antimoderniste», segons paraules de professor emèrit de la Universitat Catòlica de Lovaina, Roger Aubert.

57. Cf. *Marial compuesto el latín por el Emmo. y Rvmo. Señor J.C. Cardenal Vives y Tutó de la Orden de Menores Capuchinos. Ordenado y arreglado en lengua castellana por el P. Ruperto M. de Manresa, de la misma Orden*. Friburg de Brisgòvia, Ed. Herder, 1907. L'edició llatina s'havia publicat a Roma l'any 1896; cf. *Mariale quotidianum sive brevissima mariana obsequia per singulos anni dies distributa [...] Cura et studio Fr. Josephi Calasanctii a Llevaneras*. Romae, Typ. Societatis Editricis Liturgicae, 1896.

58. Per exemple, ran de l'aparició del primer volum del *Marial*, traduït al castellà i ampliat notablement, el cardenal Vives escriví elogiosament al seu antic secretari: «El Señor Herder me ha enviado los primeros seis meses de mi Marial [...] Me congratulo grandemente por éste su nuevo trabajo mariano; y si bien estimo mucho la delicadeza que le ha inspirado al presentarse como traductor, cuando en realidad la parte mía en el libro, verdaderamente suyo, es apenas el de un tercio del mismo [...] La varia y sabia selección de tantas perlas clásicas de la lengua castellana, añadidas a no pocos ni cortamente meritorios trozos originales suyos, hacen esta obra de sumo provecho para los amantes de la Immaculada y de las letras patrias»; carta del cardenal Vives i Tutó a Rupert M. de Manresa (Roma 1907); editada per V. SERRA DE MANRESA, dins *Rupert M. de Manresa, pensador en temps de crisi*, Barcelona 1989, p. 160.

de Miquel Costa i Llobera⁵⁹ i d'altres escriptors.⁶⁰ Veiem reflectida l'àmplia erudició del pare Rupert en les notes marginals dels llibres de la seva rica biblioteca personal,⁶¹ la qual fou elogiada pels homes de cultura del seu temps com, per exemple, l'escriptor Gabriel Miró.⁶²

És per tot això que hem anat exposant, que l'hispanista Alfonso Botti,⁶³ investigador del modernisme, escriví que si bé, pròpiament, en l'àmbit hispànic no es pot pas parlar en rigor de «modernisme teològic»⁶⁴ sí que, tanmateix, hom pot detectar en els escrits de diver-

59. El poeta mallorquí, en una carta adreçada al ministre provincial dels caputxins catalans, li pregava: «Faci'm el favor de saludar en nom meu al simpàtic P. Rupert de Manresa, felicitant-lo també pel seu copiosíssim *Marial*»; carta de Miquel Costa i Llobera a Miquel d'Esplugues (Palma de Mallorca, 6 febrer 1907); APCC, Llig. A-10-28, s.f.

60. Per exemple, l'arquebisbe de Buenos Aires escriví al pare Rupert a propòsit de «la excelente impresión que me ha causado el material tan apropiado y selecto que éste podría llamarse *Anuario de María*, destinado en estos tiempos a encender más y más el amor a esa Madre que es nuestra esperanza»; cf. *Marial*, Vol. II, Friburg de Brisgòvia 1907, p. VI-VII.

61. A guisa d'exemple, vegeu *De praescriptione haereticorum*, (edició de Friburg de Brisgòvia, any 1892) que conté anotacions marginals del pare Rupert on, per exemple, hi diu que: «El *De praescriptione haereticorum* de Tertul·lià, és de lo més original de la patristica; és un dels llibres moderníssims a tot temps, ço que equival a dir quan encertat és (p. XII). L'incredulitat, en efecte, és gairebé sempre un estat de revolta contra l'esperit cristià. El cristianisme nega, ells defensen; el cristianisme afirma, ells neguen»; BPCSar., Sig. 301-2-10.

62. Des de l'editorial Vecchi i Ramos, l'escriptor Gabriel Miró li demanà unes dades sobre: «Unas enciclopedias francesas y monografías de ciencias eclesiásticas que Vd. generosamente me mostró en la dorada arca de su biblioteca. Nunca olvido la emoción de serenidad y de luz que recibí a su lado»; carta de Gabriel Miró a Rupert M. de Manresa (Barcelona, s.d.); APCC, Llig. B-10-13, s.f.

63. Cf. A. BOTTI, *La Spagna e la Crisi Modernista. Cultura, società civile e religiosa tra Otto e Novecento*, Brescia 1987, pp. 121-164: «Aspetti e figure del riformismo nel mondo religioso».

64. L'any 1916, el pare Antoni M. de Barcelona en la biografia sobre el cardenal Vives, ja hi escriví: «En España, gracias a Dios, el modernismo o no ha penetrado o su resonancia fué tan leve que pasó desapercibida; no en vano se ha repetido que en España la herejía no ha podido jamás arraigar. Pero fuera de ella, la lucha ha sido larga y complicada»; cf. ANTONI M. DE BARCELONA, *El cardenal Vives y Tutó*, Barcelona 1916, p. 262. Aquesta «lleu» ressonància del modernisme teològic en l'àmbit hispà fou examinada per R. RUIZ AMADO, «Españolismo y Catolicismo», dins *Razón y Fe* 24 (1909) pp. 466-486. Semblantment, el pare Evangelista Vilanova, en estudiar la «crisi modernista» dins de l'àmbit hispà indica també que: «Hi ha pràctica unanimitat entre els historiadors a afirmar que no hi hagué modernisme religiós

sos pensadors ànsies reformistes i de renovació.⁶⁵ Entre aquests pensadors reformistes, Botti hi situa el teòleg dominic de Salamanca J.G. Arintero, els frares agustins amb llur revista *España y América* i, finalment, la *Revista de Estudios Franciscanos*, que impulsaven i orientaven els caputxins Miquel d'Esplugues, neoescolàstic de tarannà moderat,⁶⁶ i Rupert M. de Manresa, que diverses vegades escriví sobre com hauria d'evolucionar la cultura, tot posant en relleu que la fe i la tradició no han pas d'impedir el lliure progrés de la ciència, sinó que han d'ajudar-la i facilitar-li la tasca.⁶⁷

El reverend Joan Bonet i Baltà, en rastrejar possibles brots de modernisme teològic a Catalunya, parla «d'algunes manifestacions, potser poc definides, però d'autèntic modernisme a Espanya.»⁶⁸ Aquestes manifestacions, en rigor, no poden pas ser qualificades de modernisme teològic fora del cas del sacerdot secularitzat Segimon

---

espanyol, tot i alguns brots modernitzants»; E. VILANOVA, *Història de la Teologia Cristiana*, vol. III, Barcelona 1989, p. 462.

65. A propòsit d'aquests pensadors reformistes hispans, el pare Pérez Goyena, jesuïta, hi veié possibles brots de modernisme, però de molt escassa incidència: «Juzgamos que, aunque no existan en nuestro suelo modernistas con todo el rigor de la palabra, mas no faltan algunos resabidos de modernismo, como en otros artículos probamos [...] Nuestro suelo, tan árido y yermo para el modernismo, no ha engendrado, afortunadamente, sino contadas y desmedradas plantas modernistas»; cf. A. PÉREZ GOYENA, «Boletín de Teología española. Frutos del modernismo español», dins *Razón y Fe* 30 (1911) p. 481 i p. 485.

66. Aquesta moderació en l'actitud, de to molt balmesià, el P. Esplugues l'exposà ja en les ratlles introductòries de l'obra d'espiritualitat més emprada pels caputxins de la restauració: «adoptar un justo medio *in quo stat virtus*, que por igual diste de unos y otros radicalismos [integrisme i modernisme]; lo cual podríamos sintetizarlo en esta frase: *conservar progresando*, lema fecundo que habría de constituir el ideal de toda sociedad bien organizada y desde luego, muy particularmente el ideal de todos los Institutos Religiosos»; cf. MIQUEL D'ESPLUGUES, *El capuchino retirado. Curso de ejercicios espirituales ordenados según la Regla y Constituciones de los FF.MM. Capuchinos*, Barcelona 1904, pp. XII-XVII: «Introducción».

67. Cf. RUPERT M. DE MANRESA, «Acción intelectual católica», dins *EstFr*: 2 (1908) pp. 257-276 i pp. 321-345. Hi ha una nota de la redacció que diu: «Este trabajo ha sido escrito como introducción a una Biblioteca de estudios para los católicos, titulada *Religión y Cultura*, y principalmente para el clero, que publica el editor D. Luis Gili, en cuyo primer volumen, *El Embajador de Cristo*, del cardenal Gibbons, va como prólogo. Por su índole de suma actualidad lo publicamos en nuestra Revista».

68. Cf. J. BONET I BALTÀ, *L'Església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*, Montserrat 1984, p. 731.

Pey-Ordeix, que causà molts maldecaps al bisbe Josep Morgades. Per això, atesa l'absència de manifestacions de modernisme teològic a Espanya, l'any 1912, quan la revista *El Mensajero Seráfico* donà notícia d'una obra de Cavallanti (un dels autors antimodernistes preferits pel cardenal Vives, tal com hem vist més amunt), el ressenyador afirmà que en els territoris hispans aquesta obra tindria molt poca utilitat, perquè no hi havia seguidors dels corrents teològics modernistes,⁶⁹ és a dir, que «en rigor», no es podia parlar de modernisme teològic en els territoris hispans.

Dins d'aquest context eclesial de lluita antimodernista, s'ha d'assenyalar que la *Revista de Estudios Franciscanos*⁷⁰ sense estar «contaminada» dels errors del modernisme teològic sí que optà per una posició dialogant, oberta, gens intransigent –a voltes atrevida–⁷¹ amb la modernitat, dins del clima espiritual de la moderació, el «salesianisme»⁷² i l'optimisme franciscà que caracteritzà els caputxins

69. Cf. *MenSer*. XXX (1912) p. 849: «Literatura modernística: *Hechos y personas de última hora*, por S.A. Cavallanti, director de la *Unión Católica* [...] Es un breve alegato de denuncias y resoluciones, que sirve a maravilla para hacer conocer y desenmascarar a los herejes de última hora, que tantos adeptos parecen tener en Italia. En España, por la misericordia de Dios, hoy por hoy no tiene aplicación». Semblantment, el pare Pelegrí de Mataró sobre aquest opuscle de Cavallanti, escriví: «Hace un poco de historia sobre el modernismo después del decreto [= encíclica!] *Pascendi*. Revela en el artículo titulado «Guaridas y fraguas del modernismo», los círculos, las salas, puntos de reunión de los herejes de nuevo cuño [...] no se muerde la lengua, porque sus datos son claros, explícitos y escuetos, que denotan vastos conocimientos y vista de lince notoria». Vegeu, també, *EstFr*. 5 (1911) p. 153.

70. Un balanç sobre els primers cent anys de la revista l'hem ofert recentment; cf. V. SERRA DE MANRESA, «Un segle d'aportacions al franciscanisme de la *Revista de Estudios Franciscanos* (1907-2007)», dins *EstFr*. 109 (2008) pp. 225-253.

71. L'any 1908, el pare Esplugues escriví algunes frases pejoratives contra el famós clàssic de l'espiritualitat titulat *La imitació de Jesucrist*, de Tomàs de Kempis, les quals li valgueren la censura, àdhuc, dels seus amics com, per exemple, Mn. Esteve Monegal, qui li manifestà epistolarment: «He notado una apreciación sobre unas palabras de la *Imitación de Jesucristo*, que, a no dudarlo, ha de producir un efecto en el ánimo de sus lectores [...] Siento mucho esta apreciación y otras que he notado en los escritos del P. Ruperto, y dispense la libertad hija del cariño que les tengo, porque son ellos la causa de la atmósfera que se va formando entre el clero en contra de Vds. [los capuchinos]»; APCC, *Fons personals*, Llig. A-10-28, carta d'Esteve Monegal a Miquel d'Esplugues (Barcelona, 27 octubre 1908) s.f.

72. Cf. J.M. CAPDEVILA, «El salesianisme del P. Miquel d'Esplugues», dins *Criterion* XI (1935) pp. 262-268.

catalans dels anys de la restauració.⁷³ Per això, al 1908, un any després de la condemna del modernisme teològic, el pare Miquel d'Esplugues escriví esperançadament que:

«A nuestro juicio toda esa nube tempestuosa del modernismo pasará muy en breve. Los gérmenes de debilidad, disolución y muerte que lleva en su seno son muy grandes, y acabarán pronto con su existencia [...] Esperemos, pues, tranquilos. No exageremos con pesimismo, y para que mejor podamos sustraernos a la influencia nociva del modernismo, trabajemos por ahondar más y más en la entraña misma de la religión cristiana.»⁷⁴

No és estrany que en aquest context eclesial de tantes tensions i lluita antimodernista, la revista *Estudios Franciscanos* hagués de maldar per defensar la seva ortodòxia davant els atacs promoguts per grups eclesiàstics ultraconservadors. Al cap d'un any de la publicació del primer fascicle de la revista es divulgaren nous prospectes de propaganda on, expressament, s'afirmava que:

«Aunque hemos de confesar que no pecaban ciertamente por falta de optimismo nuestros cálculos al emprender la publicación de la *Revista de Estudios Franciscanos*, aunque eran bien halagüeñas y fundadas las esperanzas que habíamos concebido en orden al éxito de nuestra empresa, no esperábamos, con todo, el favor y decidida protección que nos ha dispensado el público [...] Nuestro propósito es movernos siempre dentro de los límites de la más acrisolada ortodoxia, del sentido católico más delicado y profundo; y por lo mismo, bien apartados de todo error o resabio modernista; lo cual no obsta para que tengamos el pensamiento y el corazón abiertos de par en para todo lo que sea progreso, verdad y bien.»⁷⁵

73. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *La Provincia de fraimenors caputxins de Catalunya: de la restauració provincial a la guerra civil (1900-1936)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2000.

74. Cf. MIQUEL D'ESPLUGUES, «Algo sobre controversia religiosa. El Modernismo y las tendencias modernistas», *EstFr.* II (1908) p. 198.

75. Cf. *Revista de Estudios Franciscanos. Publicación mensual dirigida por los Menores Capuchinos de Cataluña*, Sarrià 1907, p. 2.

L'any 1910, plenament situats en aquest enrarit i complex clima eclesiàstic suscitat per la condemna del modernisme teològic⁷⁶ i d'alguns moviments socials catòlics com *Le Sillon*,⁷⁷ els caputxins catalans, esperonats pel seu gran optimisme franciscà,⁷⁸ maldaren per tirar endavant entusiasmadament amb la seva revista que havien fundat el 1907, tot i les incomprendions i dificultats⁷⁹, per tal de divulgar el franciscanisme i els progressos de les ciències eclesiàstiques amb l'esperit propi dels framenors,⁸⁰ tal com s'exposava en les ratlles programàtiques de presentació que encapçalaven el primer fascicle.⁸¹ Els caputxins de Catalunya, sota el guiatge del pare Esplugues assumiren el repte de tirar endavant amb la *Revista de Estudios Franciscanos*, un agosarat projecte cultural consistent en una publicació periòdica de

76. En els butlletins oficials d'aquesta època de cada bisbat, hom hi publicava tota la legislació antimodernista. A guisa d'exemple, vegeu el *Motu Proprio quo quaedam statuuntur leges ad Modernismi periculum propulsandum* del papa Pius X (= *Sacrorum antistitum*; Roma, 1 de setembre 1910), dins del *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich* 56 (1910) pp. 381-398 i pp. 421-429.

77. Es tractava d'un moviment social i polític d'inspiració cristiana, creat l'any 1899 amb la fusió de diversos moviments, que postulava la participació dels catòlics en la política. Fou condemnat pel papa Pius X en l'enrarit context eclesial de la lluita antimodernista: «Su Santidad Pío X, en una enérgica y muy paternal carta dirigida al episcopado francés, reprobaba el conjunto de doctrinas, del espíritu y métodos del *Sillon* [...] La previsión del gran Pontífice quiere corregir en la edad moderna, ese afán de adaptarse a las corrientes modernas, en vez de mantener el propio principio católico»; cf. *MenSer.* 28 (1910) pp. 574-575. Vegeu el text de la condemna *Notre charge* (Roma, 25 agost 1910), dins *Analecta OFM Cap.* 26 (1910) pp. 337-351. Sobre les actituds de l'Església davant del progressisme en aquest moment històric; cf. G. JARLOT, *La Iglesia ante el progresismo social y político*, Madrid 1967.

78. Cf. MIQUEL D'ESPLUGUES, *Conferencias espirituales para ejercicios*, Barcelona 1904, p. 453: «Hay un sistema que consiste en mirar siempre las cosas del lado mejor y a este sistema se le da el nombre de *Optimismo*.»

79. Cf. RUPERT M. DE MANRESA, «Acción intelectual católica», *EstFr.* 2 (1908) pp. 257-276 i pp. 321-345.

80. En els primers fascicles de la revista, ran de la seva aparició, amb clara voluntat de diàleg, s'afrontaren temes eclesials força candents com ara conservadorisme i progressisme; cf. MIQUEL D'ESPLUGUES, «El sentido conservador de la Iglesia y sus relaciones con el verdadero progreso», dins *EstFr.* 1 (juny 1907) pp. 321-331; 1 (juliol 1907) pp. 385-393.

81. «Su labor es meramente de *Estudios*, o sea, contribuir, en la medida de sus fuerzas, a la divulgación de los conocimientos que redunden en brillo de la fe»; cf. *Revista de Estudios Franciscanos. Publicación mensual dirigida por los Padres Capuchinos de Cataluña*, Vol. I (1907) p. 6: «Nuestra revista».

caràcter mensual, alhora de divulgació i de recerca, inspirada en els models francesos dels *Études Religieuses, philosophiques, historiques et littéraires par des Pères de la Compagnie de Jésus* (que començaren la seva publicació a Lió l'any 1855); i dels *Études Franciscaines publiés par des Frères Mineurs Capucins* (que els caputxins francesos havien iniciat a París l'any 1899). *Estudios Franciscanos*, la primera revista científica publicada pels caputxins catalans, assolí ben aviat una gran acollida en el món cultural, de tal manera que l'any 1912, en un context de debat i polèmica ideològica s'escriuí, des de Madrid, que:

«Dado el carácter de los tiempos modernos en los que se libran los combates más encarnizados en el terreno de la ideas, la Orden Capuchina, siempre pronta a entrar en lid por los intereses de Dios y de la Iglesia, necesitaba un campo en que esgrimir sus armas y he aquí la razón de ser de *Estudios Franciscanos*, revista científica consagrada a marcar determinadas orientaciones.»⁸²

La revista *Estudios Franciscanos* era llegida per eclesiàstics i per religiosos d'afeccions culturals elevades com ara el reverend Esteve Monegal i també per sacerdots del terç orde interessats pel franciscanisme com Miquel Costa i Llobera, i àdhuc per sacerdots militants en el moviment integrista català, com Gaietà Soler i Fèlix Sardà i Salvany,⁸³ aquests darrers, però, la llegien amb un esperit massa inquisitorial. D'aquesta actitud malfiada, se'n dolgué el pare Miquel d'Esplugues quan ressenyà el cinquè volum de la sèrie *Propaganda Católica* que dirigia Sardà i Salvany.⁸⁴ El pare Esplugues evità, però,

82. Cf. *MenSer*. XXX (1912) p. 412.

83. En ser posada en dubte, des de posicions integristes, l'ortodòxia de la *Revista de Estudios Franciscanos*, el pare Miquel d'Esplugues féu recurs a Roma, tot explicant la conveniència de la participació dels catòlics catalans en el moviment polític de la «Solidaritat» i dolent-se que «con motivo de la publicación de este artículo, el sacerdote D. Cayetano Soler y la *Revista Popular* con la firma de su Director [Félix Sardá y Salvany], se han permitido atacar públicamente la ortodoxia de la *Revista de Estudios Franciscanos*. Yo no puedo consentir que ni la sana doctrina de la Provincia [de Capuchinos de Cataluña], ni el honor de la Provincia permanezca por más tiempo bajo esta gravísima imputación»; APCC, *Fons personals*, còpia de la carta de Miquel d'Esplugues al Cardenal Penitencier (Sarrià, 16 juliol 1907), s.f.

84. Cf. MANUEL DE CUEVAS [= MIQUEL D' ESPLUGUES], «El Dr. Sardá y su labor apologetica. A propósito del quinto tomo de *Propaganda Católica*», dins *EstFr*. II (1908) pp. 77-93 i pp. 396-401.

de polemitzar directament amb les publicacions integristes com ara *El Siglo Futuro*,⁸⁵ revista que havia atacat *Estudios Franciscanos* per mor d'alguns articles atrevits doctrinalment i de to catalanista.⁸⁶

Estudios Franciscanos era llegida àdhuc per intel·lectuals i seglars catòlics amb inquietuds culturals com Ramon Albó, diputat a Corts pel districte segon de Barcelona, qui manifestà per carta al seu amic Rupert M. de Manresa: «Voy leyendo en la revista Franciscana sus hermosos trabajos. Va resultando una Revista muy interesante».⁸⁷ Aquest to «interessant» de la revista caputxina, juntament amb l'atreviment o la gosadia d'alguns dels seus fascicles fou posat també en relleu per Alexandre Galí quan estudià la incidència de les institucions culturals de Catalunya:

«Unes seixanta-quatre pàgines mensuals en octau, de text atapeït, que constituïen cada número [dels Estudis Franciscans] un bell fascicle. Era realment en aquells temps, si no una novetat, una gesta que no tenia gaires imitadors. I els caputxins en tingueren consciència.»⁸⁸

S'ha de remarcar que totes les publicacions dels caputxins catalans foren dirigides per religiosos de mentalitat i formació neoescolàstica. Per això, tant les revistes científiques,⁸⁹ com les divulgatives,⁹⁰ es feren ressò de la condemna pontifícia del modernisme teològic a través d'orientadors articles de balanç i de síntesi.⁹¹ Tanmateix, els grups

85. Es publicà, només, una carta oberta a *El Siglo Futuro* i no es volgué entrar en polèmica, tal com Miquel d'Esplugues ho exposà el juliol de 1909 al nunci Antonio Vico: «es en nosotros criterio firme el no sostener polémicas con periódicos político-religiosos, y muchísimo menos de índole tan poco cristiana, que por eso no hemos contestado ni contestaremos la réplica de *El Siglo Futuro*»; APCC, *Publicacions*, Llig. A-15-9 (juliol 1909), s.f.

86. Cf. *EstFr.* III (1909) pp. 321-335: «Nuestra primera y última palabra: carta abierta al Sr. Director de *El Siglo Futuro*».

87. APCC, *Fons personals*, carta de Ramon Albó a Rupert M. de Manresa (Castellterçol, 11 setembre 1907), s.f.

88. Cf. Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural*, Llibre XX, Barcelona 1986, p. 95: «La revista *Estudis Franciscans* com a reflex de la tasca caputxina».

89. Cf. *EstFr.* 2 (1908) pp. 65-70 i pp. 193-198.

90. Cf. *ApFran.* 2 (1910) p. 145.

91. Cf. «Balance del modernismo», dins *EstFr.* 3 (1909) pp. 378-386.

eclesiàstics de tarannà integrista i conservador esguardaren amb preocupació la projecció que prenia la revista *Estudios Franciscanos*. Ho féu notar el reverend Esteve Monegal i Nogués, l'octubre de 1908, quan escriví al pare Esplugues que «d'algunes coses que se diuen a cau d'orella, n'he deduït que s'ha format alguna atmosfera en contra de vostès [= els caputxins catalans].»⁹² I és que, poc després de la creació de la revista, alguns eclesiàstics es mostraren en desacord amb la línia pastoral i cultural que prenen els caputxins de Catalunya. Per exemple, el reverend Gaietà Soler escriví una carta de denúncia al qui havia estat ministre provincial de la província caputxina d'Aragó (quan aquesta era formada per Catalunya i Navarra de l'any 1889 fins al 1900), pare Àngel de Villava –llavors definidor general a Roma– un extens escrit on blasmava les audàcies del «llenguatge modernista» dels caputxins de Sarrià:

«Siento profundamente tener que hablar de personas que me son queridas [...] He de referirme a la conducta pública de los Padres de Sarriá, y de modo especialísimo del P. Provincial, Esplugues. Empezó el Padre por darse a conocer por audacias de lenguaje modernistas [...] A lo que el P. Provincial hace, hay que añadir lo que permite y, consiguientemente, autoriza. Tal, por ejemplo, las tesis modernistas del P. Ruperto, quien en conversaciones no se recata de sostener teorías críticas de aquella escuela, todavía no condenadas.»⁹³

A partir de l'any 1908, atès l'impacte eclesial de la *Pascendi*, les publicacions dels caputxins moderaren el to dels articles d'opinió,⁹⁴ especialment ran d'un polèmic escrit del pare Esplugues en el qual havia ironitzat a propòsit de l'espiritualitat de la famosa obra *La imitació de Jesucrist* atribuïda a Tomàs de Kempis.⁹⁵ Per això alguns

92. APCC, *Fons personals*, Llig. A-10-28, carta d'Esteve Monegal a Miquel d'Esplugues (Barcelona, 30 octubre 1908) s.f.

93. APCC, *Fons personals*, Llig. A-10-28, carta de Gaietà Soler a Àngel de Villava (juliol 1908 ?) s.f.

94. D'aquesta actitud, se'n felicitaran els germans Llavaneres: «Tanto el Cardenal [Vives] como yo nos alegramos mucho de cuanto dice respecto de la Revista [de Estudios Franciscanos], o sea que en adelante moderará de tal manera sus ímpetus que casi no parecerá la misma. En confianza le diré que hace muy bien y ojalá hubiera sido antes»; APCC, *Fons personals*, Llig. A-10-28: carta de Joaquim M. de Llavaneres a Miquel d'Esplugues (Roma, 25 novembre 1908) s.f.

eclesiàstics de tarannà integrista, com els ja esmentats Sardà i Salvany i Gaietà Soler, tots dos terciaris dels caputxins, començaren a acusar alguns frares de «catalanistes»⁹⁶ i de «modernistes». La revista *Estudios Franciscanos* se'n dolgué d'aquests atacs, i el pare Miquel d'Esplugues, el juliol de 1909, arran de la seva reelecció com a ministre provincial, disposà de «resguardar-se de tot error, especialment dels continguts baix la genèrica denominació de Modernisme».⁹⁷ A desgrat d'aquesta atmosfera enrarida pels integristes en contra dels eclesiàstics acusats de «modernisme», els caputxins catalans «ben segurs de la nostra posició», com s'ha dit més amunt, decidiren tirar endavant la publicació dels *Estudios Franciscanos* i també l'edició de la versió castellana de l'obra del cardenal Newman titulada *Desenvolvimiento de Dogma*.⁹⁸ En el cas de trobar dificultats amb la censura del bisbat de Barcelona⁹⁹ per a la

95. D'aquest article se'n dolgué el bon amic dels caputxins Esteve Monegal, que havia intentat promoure la revista *Estudios Franciscanos* entre el clergat barceloní: «Voldria que la Revista de vostès [Estudios Franciscanos] per tot arreu se estengués, y váreig proposar a la Junta de Eclesiàstichs que s'hi soscribís, y al sentir la negativa declarada, el modo de donar-me-la y algunas cosas que se diuen a cau d'orella, n'he deduït que se ha format alguna atmosfera contra vostès»; APCC, *Fons personals*, Llig. A-10-28, carta d'Esteve Monegal a Miquel d'Esplugues (Barcelona, 30 octubre 1908) s.f.

96. Especialment, ran de l'article favorable a la «Solidaritat Catalana» que havia escrit el pare Fermí de la Cot, i que fou blasmat per Sardà i Salvany: «¿Reaccionando? Ojalá así fuere, como tenemos derecho a esperar de muchos de nuestros hermanos, excelentes católicos que hasta el presente tal vez no han visto claro lo que para nosotros lo fué, gracias a Dios, desde los primeros momentos. Trátase otra vez de Regionalismo y Solidaridad»; cf. *Revista Popular* 73 (1907) p. 291: «¿Reaccionando?».

97. APCC, *Taules de les famílies conventuals* (Sarrià, 22 juliol 1909): «Acords del definitori» núm. 9: «S'han valgut de la imputació calumniosa de *Modernisme* per entrebancar nostres passos y ferir-nos en lo més viu de nostres sentiments cristians y creences íntegrament catòliques».

98. El bisbe de Vic, Josep Torras i Bages, acollí amb agraïment la tramesa d'aquest volum: «dóna les més afectuoses gràcies per l'obsequi del bell volum de Newman, *El desenvolvimiento del Dogma*; APCC, *Fons personals*, Llig. A-10-28: carta de J. Torras i Bages a Miquel d'Esplugues (Vic, 20 juliol 1909) s.f. També es conserva la nota d'agraïment de l'arquebisbe de Tarragona, Tomàs Costa i Fornaguera (Tarragona, 30 juny 1909); la del bisbe preconitzat de Lleó, Ramon Guillaumet (Tarragona, 22 juliol 1909) i la del bisbe de Madrid-Alcalà, Josep M. Salvador i Barrera (Madrid, 22 juliol 1909).

99. Cf. J.H. NEWMAN, *Desenvolvimiento del Dogma*, (Col. «Biblioteca de Estu-

publicació d'aquesta obra de Newman, per mor dels integristes, el pare Rupert estava disposat a tramitar-ne la impressió i censura a Roma mateix, servint-se de l'amistat amb Umberto Benigni,¹⁰⁰ capítost dels «espies» de la persecució antimodernista i, una volta obtinguda l'aprovació, enviar-ne un exemplar a Felix Sardà i Salvany,¹⁰¹ qui no volia admetre la nova orientació que prenien els caputxins que fins llavors havien estat, majoritàriament, antiliberals i conservadors. El pare Miquel d'Esplugues féu traduir al castellà alguns treballs d'història eclesiàstica de monsenyor Benigni –inicialment publicats en llengua italiana dins la *Miscellanea di Storia Ecclesiastica e di Studi Ausiliari*– per tal de divulgar-los des de la revista *Estudios Franciscanos*.¹⁰²

Arran de la mort del pare Esplugues, esdevinguda a Sarrià el primer d'octubre 1934, el pare Modest de Mieres, lector emèrit de teologia, escriví que la mentalitat del pare Miquel, com a fervent tomista, era diametralment oposada a la dels modernistes.¹⁰³ A tall de

---

dios Franciscanos», 1) Barcelona: Ed. Gili, 1909. La llicència per a estampar el llibre fou concedida el 2 de març de 1909 pel bisbe titular d'Eudòxia, Mons. Ricard Cortès, bon amic dels caputxins Rupert M. de Manresa i del cardenal Vives.

100. Umberto Benigni havia de col·laborar amb el cardenal Vives i el pare Rupert en la correcció de les proves de l'edició de l'*Opera Omnia* de Sant Albert el Gran; vegeu la carta de Mons. Benigni a Rupert M. de Manresa (Roma, 24 gener 1902); APCC, Llig. B-10-12, *Fons personals*, s.f. Joaquim M. de Llaveneres, germà del cardenal Vives, tingué algunes vinculacions amb Benigni mentre era sotssecretari de Secció d'Affers Extraordinaris de la Secretari d'Estat del Vaticà; APCC, *Ibid.*, Llig. A-10-14, s.f.

101. «La maror y la tempesta creixen. Tenim constituïda una verdadera inquisició [...] Jo crech que per nostra part ens convé gran serenitat, y ensemps firmesa [...] Si Vostè no pensa res en contrari, escriuré a Mgr. Benigni, y comensar treballs per un cas donat, fer-ho imprimir a Roma. Després ne regalaré un exemplar al Dr. Sardà...»; APCC, *Fons personals*, Llig. B-10-16, carta de Rupert M. de Manresa a Miquel d'Esplugues (Sant Hilari Sacalm, 22 abril 1908) s.f.

102. Vegeu U. BENIGNI, «Las deformaciones populares de la realidad histórica», dins *EstFr*, I (1907) pp. 152-159 i pp. 223-228.

103. Cf. MODEST DE MIERES, *El M.R.P. Miquel d'Esplugues*, p. 7; AGRoma, *G 40 Catalonia*, Sect. XII: «Ja és sabut que el P. Miquel fou titllat per alguns de modernista. El P. Miquel modernista! La mentalitat del P. Miquel era diametralment oposada a la dels modernistes. Volia, que la doctrina s'anés afinant de tal manera, que arribéssim a fer-nos invulnerables; que el pensament filosòfic i teològic dels religiosos de la Província estés cada jorn més pregonament informat per aquella ciència sublim, ensems integralment humana i perfectament cristiana, que s'anomena ciència

conclusió, cal manifestar que els frares caputxins de Catalunya, situats en el context eclesial de lluita antimodernista,¹⁰⁴ van saber oferir als que es debatien entre els dos extrems d'integrisme i modernisme, un franciscanisme cultural de gran qualitat i, alhora, una engrescadora alternativa marcada per una forta alenada d'optimisme i d'esperança que els principals protagonistes de la restauració caputxina saberen imprimir en la vida institucional dels caputxins catalans, principalment els pares Miquel d'Esplugues i Rupert M. de Manresa. Aquests dos religiosos van ser esguardats amb sospita pel nunci Tedeschini, especialment durant la Visita Apostòlica de 1928, quan el representant de Pius XI vinculava el modernisme amb el catalanisme;¹⁰⁵ un binomi molt complex que reclama un nou estudi centrat en aquest punt.

---

escolàstica, tenint especialíssimament i com a fills de l'Església per gran informador del nostre pensament a Sant Tomàs d'Aquino; sense oblidar mai, però, com a vers fills de Sant Francesc, al Seràfic Doctor Sant Bonaventura.»

104. Sobre l'actitud dels caputxins catalans en el context de l'antimodernisme, vegeu Valentí SERRA DE MANRESA, «El franciscanisme a Catalunya durant la crisi modernista», dins *Revista Catalana de Teologia* 34 (2009) pp. 523-541.

105. El binomi modernisme-catalanisme durant la nunciatura de Tedeschini, està àmpliament estudiat dins d'aquest mateix volum d'*ASTar*. per Ramon CORTS I BLAY, «Informe final de la Visista Apostòlica de 1928», dins *ASTar*. 83 (2010) pp. 112-113.